

Het Koninkrijk van God (I) - Boompjes verzorgen

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Habakuk 3, 17-19

Tweede schriftlezing: 1 Timoteüs 6, 2b-16

Schriftlezing Evangelie: Lucas 13, 6-9

Inleiding

Welke benadering hebben wij van kwetsbare plekken waar het Koninkrijk van God aan het licht kan komen? Kunnen wij ermee leven wanneer er een tijdlang weinig vruchten lijken te zijn? Jezus identificeert zich met de tuinman die zich gaat inspannen om het boompje te verzorgen. Jan Luyken maakte rond 1700 een mooie prent van het gesprek tussen de eigenaar en de wijngaardenier, met de tekst: 'Langmoedigheid die bet'ring wacht, och wierd gij steeds van ons bedacht.' Lankmoedigheid die verbetering verwacht, och werd gij steeds door ons bedacht. Wat zou de tuinman volgend jaar zeggen?

Thema: Boompjes verzorgen

Gemeente van Christus, niet iedereen heeft altijd van harte kunnen instemmen met het enthousiasme van de profeet Habakuk: 'Al zou de vijgenboom niet bloeien... toch zal ik juichen voor de Heer, jubelen voor de God die mij redt.'¹ Sommige mensen vinden het onbegrijpelijk dat je schijnbaar onaangedaan God zou kunnen loven en prijzen, ook wanneer er allerlei tegenslagen in je leven zijn, of dat je gewoon maar door zou kunnen gaan met werken en hopen dat het morgen beter zal gaan, ook wanneer er eigenlijk helemaal geen vruchten van je inspanningen kunnen worden aangewezen, er geen resultaten van je arbeid zijn.

Ik moet u zeggen dat die aarzeling mij raakt en dat ik die zelf ook wel ken. Wie houdt er nu van het gevoel te hebben aan een dood paard te trekken? Dat schiet niet op. Op een bepaald moment maak je de balans op en stel je vast dat het zo niet werkt. Investeren prima, maar we gaan geen water naar de zee dragen. Ik aarzelde daarom bij de voorbereiding op deze dienst ook om lied 910 vers 4 te laten zingen. Tenslotte heb ik het niet gedaan. Later had ik daar weer spijt van, want het is toch een mooi lied. Maar u snapt mijn aarzeling denk ik wel:

Al zal geen wijnstok dragen,
geen vijgenboom zijn vrucht,
a ligt het veld te klagen
onder een lege lucht.
God doet zijn hand toch open,
zijn lof krijgt stem in mij.

Daar ik op hem mag hopen,
ben ik alleen maar blij.²

Het is een mooi lied, maar het kan ook goedkoop gaan klinken, vooral die laatste regel: geen enkel resultaat en dan: 'alleen maar blij?' Zo van, oneerbiedig gezegd, 'hela, hola, houd er de moed maar in.' Hebben mensen die dit zingen oogkleppen op? Willen zij niet zien dat het misgaat? Is dit een vorm van *cognitieve dissonantie*, dat wil zeggen een weigering om met open ogen te aanvaarden wat er werkelijk gebeurt? Is dat waar gelovigen christenen toe worden opgeroepen, cognitieve dissonantie? Een soort struisvogelpolitiek: Steek je kop maar in het zand als het te moeilijk wordt. Roep maar heel hard dat de dood het laatste woord niet heeft, als er iemand sterft...

Even overviel mij die gedachte, toen vorige week in de media werd gemeld dat de kerkverlating echt nog niet is afgelopen. De statistieken melden dat we in Nederland echt nog een hele nieuwe ronde van kerksluitingen gaan beleven. Dat weten wij zelf heel goed. Daar hebben wij geen statistieken voor nodig. Immers, het ene na het andere trouwe kerklid sterft. Nieuwe leden zijn er zeker, maar niet in dezelfde aantallen en niet met dezelfde trouw. De kerken worden ongetwijfeld nog veel kleiner dan ze al zijn. Je bent er een beetje aan gewend. Ik heb mijn hele leven als predikant nog niet anders gehoord. Sterker nog, toen ik afstudeerde, zeiden ze al op verjaardagen tegen me: 'Je stapt op een zinkend schip. Waarom laat je je niet omscholen?'

Het antwoord op de impasse vind ik in 'De gelijkenis van de geduldige wijngaardenier'. Dat is naar mijn mening een veel beter opschrift dan 'De onvruchtbare vijgenboom'. De grote diepte van de eenvoudige vertelling van Jezus over de vijgenboom in de wijngaard is dat het gaat om vruchten, zeker, maar dat niet alleen. Het gaat, nog dieper, om de waarde van het geloof zelf. Het klinkt misschien vreemd, maar dat geloof zelf mag er zijn omwille van zichzelf. Het heeft geen externe legitimering nodig om te mogen bestaan. De intrinsieke betekenis van dit geloof wordt niet afgelezen aan het nut.

Waar Jezus in die zin mee bezig is, dat zijn niet alleen de resultaten, maar het proces zelf. Daarin geeft hij

zichzelf: In de voorspraak voor het schijnbaar nutteloze, in de toewijding van het graven en bemesten, kortom de liefdevolle verzorging. Maar die houding, die wijst ons erop dat wij het paard achter de wagen hebben staan als wij ons laten leiden door statistieken en tastbare, kwantitatieve resultaten. Jezus wijst mensen op de kwaliteit van het geloof zelf. Die is onlosmakelijk met de liefde verbonden, en met de hoop. Van die liefde zegt de apostel Paulus: 'Alles verdraagt ze, alles gelooft ze, alles hoopt ze, in alles volhardt ze.'³

Ik hoop dat u begrijpt wat ik bedoel. Natuurlijk is er nut. Dat mag er zijn. Natuurlijk zijn er uiterlijke vruchten. Daar mogen we blij mee zijn. Daar genieten we van. Natuurlijk mag je je nuchter afvragen in moeilijke omstandigheden: Wat helpt? En daar een antwoord op zoeken. Natuurlijk tellen resultaten en mogen we blij zijn met ieder nieuw initiatief wanneer daar wordt gebouwd aan Gods Koninkrijk van vrede en recht. En dat begint altijd klein. Wat kan het ook gezellig zijn in de kerk. Wat fijn dat eenzaamheid kan worden doorbroken. Gelovige mensen schijnen volgens de statistieken gemiddeld gezonder te zijn. Ik weet het niet, maar misschien leven ze wel langer. Het zou me niets verbazen. Er is tegenwoordig zelfs een vorm van *Prosperity Gospel*, letterlijk *welvaartsevangelie*, bijvoorbeeld in Korea, waarin gesteld wordt dat christelijke zakenmensen gemiddeld meer winst maken. Ik geloof het nog ook! Uiterlijke tekenen van zinvol bezig zijn, het is begrijpelijk dat mensen daarnaar op zoek zijn. Het is alleen maar logisch dat we graag ervaren dat onze investeringen wat opleveren. In doodarme landen is de kerk de plaats om te zorgen dat je niet afglijdt naar de verkeerde kant van de samenleving. Dat kennen wij zo eigenlijk in ons land nog maar nauwelijks. Maar dat de kerk vanouds ook een nuttige functie in de samenleving heeft, gaat ook ons ter harte en daar willen wij ons voor inzetten. Dat die functie tegenwoordig vaak niet goed zichtbaar is, baart ons zorgen, begrijpelijk. Maar mijn punt is nu dat dit allemaal niet is waar het in de kern om draait.

Het belangrijkste bijbelse voorbeeld is Job. Het is namelijk een heel oud probleem. De oude Joden hebben hun hoofd er al over gebroken. Job wordt aan het begin van het bijbelverhaal gepresenteerd als de rijkste, de meest gezegende, van alle mensen. Maar dan slaat het lot toe. Alles valt hem uit handen. Het verband tussen het geloof van Job in God enerzijds, en al zijn welvaart en rijkdom, ook in gezinsrelaties, valt niet langer aan te tonen. Job komt volkomen alleen te staan en zijn vrouw die hem verlaat zegt: 'Zou je nu ook God maar niet vaarwel zeggen?'⁴ Maar er is op het hoofd van Job geen haar die daaraan denkt. Zijn Godsgeloof was niet gebouwd op het aanwijsbare resultaat. Er was een diepere kern, een onopgeefbare relatie, een geloof zonder nuttige bijbedoeling.⁵ Daar bevindt zich de diepste veerkracht van Job. Hij

praktiseert er niet over om dat vertrouwen op te geven. Misschien voelt het wel alsof het een laatste strohalm is. Dat is dan maar zo. Het is *zijn* strohalm. Maar die strohalm is voor Job als een rots om op te blijven bouwen, ook al zit hij in het stof zonder iets om naar te wijzen als een teken van zegen.

Daar slaat dat Lied 910 op. En daar gaat het ook over in 'De gelijkenis van de geduldige wijngaardenier'. Dat er geen vruchten zijn aan de vijgenboom is duidelijk. En dat is een probleem. Er zijn al drie jaar geen vruchten. En de eigenaar is teleurgesteld. Latere kerkvaders hebben hier, niet zo vreemd, een verwijzing in gezien naar Israël dat ook na drie jaar prediking van Christus afwijzend bleef. Ik weet niet of Jezus dat ooit zo heeft bedoeld, of dat de evangelist het niet kan laten en zijn eigen conclusie op deze manier in de gelijkenis heeft gestopt. Naar anderen wijzen is altijd gevaarlijk. Een goede gelijkenis is een spiegel. De goede lezer ziet zichzelf. Gelukkig hebben de kerkvaders dat beseft en de gelijkenis van de geduldige wijngaardenier ook betrokken op de kerk van hun eigen tijd en op zichzelf. Al snel wordt dan in de eigenaar van de wijngaard God gezien, die, wanneer jij in hem gelooft, terecht van jouw leven vruchten verwacht.⁶ Staat er niet ergens anders: geloof zonder vruchten is dood?⁷ Dat is zo, maar met 'vruchten' wordt ten diepste niet bedoeld: succes in de ogen van de mensen. Waar het om gaat zijn vruchten in de ogen van God.

De wijngaardenier staat tegenover de eigenaar.⁸ In het gesprek tussen hen beiden gebeurt het. Daar speelt zich een spannende waardebeoordeling af. De wijngaardenier werkt voor de eigenaar en verricht zijn werk in diens opdracht. Maar hij identificeert zich met het gewas. Zo belichaamt Jezus Gods liefde voor zijn schepping, maar ook het goddelijke *in* die schepping. Jezus neemt het op voor de vijgenboom zonder vruchten. Hij heeft vertrouwen. Hij ziet ook geen vruchten. Maar hij heeft ervaring en hij hoopt. In deze gelijkenis verbeeldt de wijngaardenier het geduld en de hoop. Maar daar blijft het niet bij. Deze wijngaardenier weet dat met het ingraven van bemesting, dat wil zeggen met goede verzorging, de kans bestaat dat er volgend jaar wel degelijk vruchten zullen zijn. Daaraan gaat hij zich toewijden. In die activiteit geeft hij zichzelf.

Het is allemaal heel spannend. In een van de grondteksten is er al sprake van een bijl, die gehaald moet worden om de boom om te hakken.⁹ Hij neemt immers voedsel weg voor de andere gewassen terwijl hij niets opbrengt. En de wijngaardenier weet dat de tijd beperkt is, dit kan niet eindeloos zo doorgaan. Maar er is nog een kans, er is hoop en er is vertrouwen. Dit is een beeld van het geloof zelf. De gelijkenis heeft, zoals Jezus hem vertelt, een open einde!

Wij mogen de dieptepunten in ons eigen leven herkennen in de onvruchtbare vijgenboom. Tegelijk mogen wij navolgers zijn van de geduldige wijngaardenier. Hij laat ons zien waar het in het geloof ten diepste om draait. Dat is in de kern: boompjes verzorgen. Laten wij ons niet blindstaren op dogmatische scherpstijperijen, op het gelijk of ongelijk van kerken, of op succes of teleurstellingen... Natuurlijk die zijn er en we gaan onze kop niet in het zand steken. Het komt erop aan kwalitatief bezig te blijven, gevoed door het geloof, met open ogen voor wat er in de wereld gebeurt. Maar onze wortels worden gevoed vanuit een diepe stroom. Omdat het Christus zelf is, de liefdevolle, die zorgt dat voedsel en water bereikbaar blijft, mogen wij blijven hopen op de vruchten van het geloof. Zonder ophouden.

Amen.

Uitzending en zegen

Wij gaan van hier als gezegende mensen. Het kan heel goed zijn dat ons rampen overkomen. Niemand van ons is onkwetsbaar en er is niemand die het werk niet zomaar uit handen kan vallen. Toch is er reden voor goede moed, want de inhoud, de werkelijke waarde, de kwaliteit van ons leven staat of valt niet met succes of falen in de ogen van de mensen. Als het licht van God erop valt is het van waarde omwille van zichzelf.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

¹Habakuk 3, 17a en 18.

²Lied 910:4.

³1 Korintiërs 13,6.

⁴Job 2,9.

⁵Vgl. A. van de Beek, 'Religion without Ulterior Motive' in: *Borgh, E.A.J.G. van der* (ed.), *Religion without Ulterior Motive*, Leiden/Boston 2006, 7-20, i.z. 9 en 17-19. Zie ook Psalm 73.

⁶Vgl. Lucas 20,9 e.v.

⁷Jacobus 2,17: '...geloof: als het zich niet daadwerkelijk bewijst, is het dood.'

⁸Vgl. Bovon, F., *Evangelisch-Katholischer Kommentar*, III/2, *Das Evangelium nach Lukas (Lk. 9,51-14,35)*, Neukirchen-Vluyn 1996, 380-384.

⁹Codex Bezae.

Figuur 1: De gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom, Lukas 13, 1-6. Ets door illustrator van boeken, Jan Luyken, 1649-1712.